

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В.Д.Пантелєєв, доктор економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет

У статті визначено пріоритетні напрями розвитку бухгалтерського обліку України в сучасних умовах фінансово-економічної кризи. Запропоновано методичні підходи до адаптації процесів розвитку бухгалтерського обліку до умов і вимог кризово-конкуруючої економіки на основі застосування типових рішень.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, кризово-конкуруюча економіка, напрями розвитку бухгалтерського обліку, методичні підходи до розвитку бухгалтерського обліку.

Формування в Україні ринкової економіки та інтеграція її в світову економіку були неможливі без перебудови традиційної системи бухгалтерського обліку. Характеризуючи систему обліку, яка склалася в Україні, можна відмітити, що вона значною мірою містить принципи і положення міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО), забезпечує достатньо достовірне і об'єктивне відображення в звітності господарських суб'єктів їх фінансових результатів, фінансового стану та складу майна за справедливою вартістю.

Водночас слід підкреслити, що офіційно встановлена в Україні методологія бухгалтерського обліку повинна бути більш повно зорієнтована на вимоги ефективного управління господарською діяльністю на рівнях макро- та мікроекономіки. Це стосується не лише побудови і змісту бухгалтерської звітності, яка, на наш погляд, не повинна обмежуватись відображенням переважно фінансових показників, але і всього процесу реєстрації, обробки, систематизації і узагальнення фактичної інформації про діяльність підприємств. У системі бухгалтерського обліку міститься більше 60,0% усієї фактичної інформації про господарську діяльність підприємства. Ця різноманітна інформаційна база повинна бути комфортно доступною

менеджменту підприємств в процесі аналізу, контролю і прийняття управлінських рішень.

Питання стану, перспектив подальшого розвитку та вдосконалення бухгалтерського обліку в Україні розглядали та досліджували багато вітчизняних вчених і фахівців, які запропонували великий перелік різних заходів щодо уточнення облікової політики, розширення об'єктів обліку, змін у методичці його ведення, раціональної організації облікових процесів та ін. Між тим, реальні умови сучасної економіки і вимоги, які вона висуває вітчизняним товаровиробникам, диктують необхідність виділення із всього переліку напрямів розвитку бухгалтерського обліку України найбільш актуальних. На сучасному етапі і в найближчій перспективі розвиток бухгалтерського обліку в Україні повинен здійснюватися, насамперед, адекватно пріоритетам розвитку світової економіки і тим викликам, які робить специфічна дія зовнішніх і внутрішніх чинників кризисно-конкуруючої економіки українському підприємництву і безпосередньо державі Україна.

Сучасна світова економіка з її розвинутими комунікаційними зв'язками є економікою глобальної ринкової конкуренції. У другому півріччі 2008 р. з початком всесвітньої фінансово-економічної кризи і суттєвим зменшенням обсягів експортно-імпорتنих операцій конкуренція на міжнародних ринках загострилась, стала ще більш цинічною і жорсткою. В глобальному кризисно-конкуруючому середовищі переваги в збереженні своїх ринкових позицій і тим більш в розширенні їх будуть мати тільки ті українські суб'єкти зовнішньо-економічної діяльності, які своєчасно стануть на шлях розроблення і застосування нових виробничих технологій, здатних забезпечити найкращий, в порівнянні з іноземними конкурентами, рівень співвідношення ціни і якості продукції, що реалізується.

Виходячи з цього, практика українського бухгалтерського обліку повинна бути науково підготовлена [2, 3] і забезпечена робочим інструментарієм (інструкції, методичні рекомендації) типового відображення фінансової, виробничої і ринкової

складових в частинах витрат і результатів інвестиційно-інноваційних процесів, які здійснюються на підприємствах, у тому числі відображення витрат і результатів, пов'язаних з підвищенням підприємствами якості продукції.

Досягнення вказаної мети потребує: по-перше, випереджаючих наукових досліджень і внесення доповнень в Національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку; по-друге, системно-цільового розвитку аналітико-контрольних функцій синтетичного рахунку 23 «Виробництво» і відповідних рахунків 7-го і 9-го класів; по-третє, розвитку управлінської спрямованості позабалансового бухгалтерського обліку, інформаційні можливості якого в теперішній час обмежені ідеологією окремих нормативів Міністерства фінансів України.

В цьому зв'язку необхідно у чинному Плані рахунків бухгалтерського обліку [5] по «Класу 0. Позабалансові рахунки» для рахунків першого порядку встановити трьохзначний десятинний код, щоб збільшити потенціальну кількість цих рахунків з 9 до 99. Подальше встановлення призначення різних конкретних груп позабалансових рахунків створило б системно-методичну основу для удосконалення внутрішньої спеціалізації бухгалтерської праці і формування в перспективі всередині бухгалтерських служб підприємств функціонально-організаційних структур, які відповідають вимогам сучасної економіки – фінансової, податкової і управлінської бухгалтерій.

Кризисні процеси 2008 р. також показали, що сучасна світова економіка, як симбіоз економік безлічі держав, що мають свої національні інтереси, є економікою непередбачуваною, фінансово нестабільною і інфляційно небезпечною для підприємств України. В цих умовах український бізнес, особливо середній і малий, з самого початку залишений державою на самовиживання, не може повністю розраховувати тільки на державні регулятори макроекономічного характеру. Вказані регулятори необхідні, але в той же час, є недостатніми для за-

хисту підприємств від зовнішніх ризиків і прорахунків в національній фінансовій політиці.

Додатково вберегти себе від можливих економічних втрат, уникнути прийняття вимушених непопулярних соціальних заходів і банкрутства підприємства України можуть способом формування своїх внутрішніх фінансових стабілізаторів у вигляді створення нових цільових фінансових забезпечень.

В першу чергу це стосується формування на підприємствах фінансового забезпечення відшкодування втрат від знецінення національної валюти протягом часу, витрати на створення якого повинні визначатися згідно з розробленим Міністерством економіки України, затвердженим Кабінетом Міністрів України порядком і включатися у собівартість продукції, яку реалізують підприємства. Наявність вказаного фінансового забезпечення дозволить вітчизняним підприємствам при втратах покупної здібності національної грошової одиниці в умовах перманентної інфляції мінімізувати втрати фізичної покупної ємності своїх обігових коштів.

Взаємодія економіки України з економіками інших держав виявила не тільки позитивні, але і негативні наслідки процесу глобалізації, одним із прикладів яких є загроза продовольчій безпеці України. Зокрема, підвищений попит на міжнародному ринку на насіння соняшнику і ріпаку – культур, посіви яких катастрофічно виснажують землю, разом з гонитвою вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників за прибутком і надприбутком довели за останні роки до безпрецедентного розширення площ посівів під вище названі культури. Якщо взяти до уваги, що цей процес здійснюється стихійно за відсутності належного контролю за виконанням відповідних агротехнічних заходів, то можна зробити висновок, що значній частині продуктивних земельних угідь України загрожує екологічна деградація. Це стало можливо, насамперед, у зв'язку з відсутністю одного із важелів регуляторної політики держави і конкретно встановленого на рівні державних органів механізму відтворення родючості земель сільськогоспо-

дарського призначення та головної складової цього механізму – матеріальної бази.

В умовах кризових явищ в економіці країни – скороченням ряду доходів держбюджету, першим кроком на шляху виходу із даної ситуації, на наш погляд, може бути формування на сільськогосподарських підприємствах рослинницького напрямку, методом включення у виробничу собівартість конкретних видів продукції відповідних прямих витрат, цільового фінансового забезпечення відтворення родючості земель. Порядок формування і використання коштів цього фінансового забезпечення доцільно розробити Міністерству аграрної політики України і затвердити постановою Кабінету Міністрів України.

Потреба створення на підприємствах України нових видів цільових фінансових забезпечень ставить перед бухгалтерським обліком завдання розроблення ряду типових рішень: наукової ідентифікації нових об'єктів обліку та подальшого розвитку аналітико-контрольних функцій синтетичного рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів». У зв'язку з цим необхідно, щоб Міністерство фінансів України внесло зміни та доповнення в чинний План рахунків бухгалтерського обліку [5] і зазначило наступне: субрахунок 478 «Забезпечення витрат на відтворення родючості земель» (сфера застосування – сільське господарство); субрахунок 479 «Забезпечення відшкодування втрат від знецінення національної валюти» (сфера застосування – усі види діяльності).

Актуальним напрямом розвитку бухгалтерського обліку в Україні у теперішній час залишається його формально-технологічне удосконалення, яке обумовлено взаємодією обліку з іншими функціями управління: оподаткуванням, статистикою, управлінським обліком та ін. Розвиток бухгалтерського обліку в даному напрямку забезпечує не тільки його раціоналізацію і економію праці бухгалтерського персоналу, але і розширення доступу до бухгалтерської інформації користувачів з інших управлінських функцій і загальну економію управлінської праці.

Важливість наукових пошуків і розробок за вказаним напрямом протягом ряду років багаторазово відмічалася різними авторами. Про це свідчить практична спроба Управління методології бухгалтерського обліку Міністерства фінансів України усунути дублювання інформаційних процесів і об'єднати в одній інформаційно-технологічній системі дві різні методології: бухгалтерського обліку прибутку, встановлену нормативними актами Міністерства фінансів, і оподаткування прибутку підприємств, яка визначена Законом про оподаткування прибутку [1].

Однак, запропоновані у зв'язку з цим до впровадження «Методичні рекомендації про складання реєстрів бухгалтерського обліку податкових різниць, валових доходів і валових витрат» [4] не довели до створення універсальної, побудованої на принципах інтегрованої обробки інформації та орієнтованої на багатьох користувачів, системи обліку і контролю формування оподаткованого прибутку підприємств («Методичні рекомендації ...» не були узгоджені з Державною податковою адміністрацією України). Але при цьому в рекомендованих до щомісячного складання реєстрах бухгалтерського обліку (11 відомостей аналітичного обліку і 4 розроблених таблиці!) був допущений цілий ряд відступів від його «класики»: змішане відображення ідентифікованих за різними критеріями об'єктів бухгалтерського та податкового обліку; неявне обґрунтування записів фактів первинними документами; змішане застосування подвійного і простого запису та ін.

Практична «нежиттєздатність» наведеного вище методичного рішення Міністерства фінансів України (скасовано Наказом від 18.01.2008р. №31) показала всю складність проблем об'єднання різних управлінських функцій. У даному випадку розробниками при правильно поставленій цілі був неправильно вибраний метод її досягнення. На наш погляд, проблему інформаційно-технологічної інтеграції бухгалтерського обліку і оподаткування прибутку підприємств більш раціонально було б вирішувати в системі позабалансового бухгалтерського обліку за допомогою його методичного інструментарію при ви-

переджаючому наближенні методології двох вказаних управлінських функцій.

Висновки. Отже, слід зазначити, що на сучасному етапі розвиток бухгалтерського обліку України повинен здійснюватися насамперед в напрямку більш повної відповідності пріоритетам розвитку світової економіки і вимогам, які процеси кризово-конкуруючої економіки виставляють вітчизняному підприємництву і безпосередньо державі Україна. Актуальним в сучасних умовах продовжує залишатися напрям інформаційно-технологічної інтеграції бухгалтерського обліку з іншими функціями управління господарською діяльністю, що посилює використання облікової інформації у підготовці і прийнятті керуючих рішень і забезпечує загальну економію управлінської праці на підприємствах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97р. №283/97 — ВР (із змінами та доповненнями).
2. Кантаєва О. Напрями розвитку методики бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємства/ Кантаєва О.// Бухгалтерський облік і аудит. —2008. —№5. —С.18 —28.
3. Крупка Я. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві/ Крупка Я.// Бухгалтерський облік і аудит —2006. - №5. —С.11 —18.
4. Методичні рекомендації про складання реєстрів бухгалтерського обліку податкових різниць, валових доходів та валових витрат. Затверджені наказом Міністерства фінансів України від 29.01.2007р. №450.
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999р. №291 (із змінами та доповненнями).